

Rasa VARSACKYTĖ

Neatrastas Kaunas

Neseniai didžiausiame pasaulyje socialiniame interneto tinkle „Facebook“ buvo sukurta grupė „Kauno neatrastos vietos“. Jos tikslas – dalintis Kauno miesto atradimais, t. y. netradicinėmis erdvėmis, kuriose būtų galima praleisti laiką ir pasigrožėti namų kiemais, eksterjeru, architektūra, vingiuotomis gatvelėmis. Daugelis kauniečių ir miesto svečių čia gali įdėti savo nuotraukose užfiksuotus atradimus Kaune: pradedant gerai pažįstamomis vietomis iki mažai žinomų erdvių, neretai nepastebėtų vien dėl to, kad pernelyg skubėjome ir nesustojome, neįsižiūrėjome, neįsiklausėme.

Būtent sustoti ir atrasti nepažintas Kauno erdves siūlė 13-oji mokslinė Kauno istorijos konferencija, vykusi Vytauto Didžiojo universitete (toliau – VDU) 2009 m. kovo 5–6 d. Pagrindinė šiųmetinės konferencijos tema „Kauno toponimai: aikščių, gatvių, pastatų istorija“ tradiciškai buvo gvildinama pirmąją renginio dieną. Konferenciją pradėjo dr. Rasa Varsackytė (VDU) su pranešimu apie Vilijampolės miestelį XVII–XVIII a.: XVII a. pabaigoje Vilijampolė pradėjo kurtis kaip atskiras nuo Kauno miestelis, o šįmet sueina 90 metų, kai ji buvo prijungta prie Kauno (1919 m.). Daug naujo sužinojome apie Žemaitkiemio (Babtyno) dvarą, kurį pažinti padėjo Raimonda Rinkevičienė (Kauno paminklų restauravimo projektavimo institutas). Pasivaikščioti po tarpukario Kauno kino teatrus siūlė Alvydas Siurblys (Kauno apskrities viešoji biblioteka): sužinojome apie laikinojoje sostinėje itin pamėgtą kiną, jo raidą, kino teatrų darbo ypatumus. Ne mažiau intriguojantis buvo Romualdo Girkaus pranešimas apie P. Vileišio (Aušros) aikštę Kauno Žaliakalnyje. Ar praeidami pro šią nuostabią erdvę prisimename jos vardą, ar girdėjome jos istoriją?

Svečias iš Torūnės M. Koperniko universiteto Tomasz Blaszczakas pristatė žymaus Lietuvos statybos inžinieriaus, architekto ir politiko Klaudijaus Duž-Dušauskio architektūrinius ženklus Kaune: 1921 m. Kaune apsigyvenęs garsus intelektualas sukūrė daugybę visuomeninių (Kauno radijo stotis) ir individualių gyvenamųjų namų mieste. Margaspalvių prekeivių šurmulį, linksmai klegančių pirkėjų balsus, įmantriausių prekių nuklotus stalus „atgaivino“ doc. dr. Aistė Morkūnaitė-Lazauskienė (Šiaulių universitetas, VDU) savo pranešimu „Kauno turgavietės XX a. 3–4 deš.“. Ar kada nors mėginote skaityti žemėlapi? Klystate, jei manote, kad tai tik brūkšnelių ir taškelių darinys. Tikrieji kartografi gėba prakalbinti žemėlapius ir sudėtingą jų kalbą paverčia istorija apie miestus, gatves, netgi žmones. Taip Mastaičių teritorijos urbanizacijos dinamiką žemėlapiuose atskleidė Gražina Skučienė (Kauno kolegija).

Be abejonės, kiekvienas namas Kaune turi savo istoriją – tereikia rasti raktą į jo paslaptis. Lietuvio namo Kauno Žaliakalnyje paslaptis atrakino menotyriminkė prof. dr. Nijolė Lukšionytė-Tolvaišienė (VDU). Jos kolegė doc. dr. Rasutė Žukienė (VDU) mokė klausytojus skaityti laikmečio ženklus Kauno gatvių skulptūroje. Žinoma, įvairūs laikmečiai Kauno veide išpaudė savus bruožus, kuriuos dar labiau paryškino čia gyvenančių skirtingų tautų ir kultūrų palikimas. Antai žydų kultūrinio paveldo ženklus konferencijoje mums atskleidė doc. dr. Genutės Gedvilienės ir Aušros Liorančaitės (VDU) pranešimas „Kultūrinis žydų paveldas Kauno mieste turizmo plėtros aspektu“. Norom nenorom, tačiau savus pėdsakus Kaune įmynė ir sovietmetis, be kita ko, liūdnai pagarsėjęs niūriai uniformizuotais daugiabučių rajonais, kurių 1960–1990 m. plėtrą konferencijoje nupasakojo Kęstutis Raškauskas (VDU).

Antroji konferencijos diena tradiciškai buvo neribojama konkrečios temos, tačiau taip pat skatino atrasti dar nežinomus Kauno istorijos puslapius. Prof. dr. Zigmantas Kiaupa (VDU) pasakojo apie studentus iš Kauno Europos universitetuose XV–XVIII a.: daugybė jaunųjų kauniečių savo studijas tęsė Krokuvos, Prahos ir kituose garsiuose žemyno *alma mater*. Žinia, jaunuoliai ne tik mokosi, kai kurie tampa kariais ir stoja ginti tėvynę. Apie tokius jaunuolius pasakojo doc. Valdas Rakutis (VDU) savo pranešime „Pilietiško manifestacija: LDK gyventojų, stojusių tarnauti į I Kauno husarų brigadą 1789 m., socialinė analizė“. XIX a. – XX a. I pusės Kauno miesto topografinius žemėlapius pristatė doc. Valdas Urbonavičius (Kauno kolegija, UAB „Aerogeodezijos institutas“): sužinojome, kokį Kauną matė carinės Rusijos ir Pirmosios Lietuvos Respublikos kartografi. Gėlėmis kvepiančią Kauno botanikos sodo istoriją konferencijos dalyviams dovanojo dr. Vilija Snieškienė, dr. Antanina Stankevičienė ir dr. Judita Varkulevičienė (VDU Botanikos sodas).

Politikų gyvenimas visada intriguoja. Tad ir šįkart didžiulio dėmesio susilaukė dr. Arvydo Mikalausko (VDU) pranešimas apie valstybės tarnautojų darbo sąlygas 1918–1940 m.: pareigūnai darbo metu mėgdavo gerti arbatą, dažnai skėsdavo biurokratinių popierių jūroje ir ne visada galėdavo pasigirti

geru atlyginimu. Konferenciją užbaigė detektyvinis pranešimas „Ar įminsime gen. Silvestro Žukausko kapo mįslę?“, kurį paruošė prof. habil. dr. Stanislovas Sajauskas (Kauno technologijos universitetas), Danutė Rūkienė (Kauno miesto savivaldybė) ir Vytautas Sinkevičius (Krašto apsaugos ministerija, Lietuvos šaulių sąjunga). Pranešėjai pristatė savo ilgametes paieškas dabartiniame Ramybės parke, kur iki 1959 m. buvo vadinamosios Karmelitų, arba Kauno senosios, kapinės ir kur buvo palaidotas žymusis tarpukario karininkas S. Žukauskas. Negailėstingas laikmetis sunaikino ne tik kapines, bet ir galimas žinias apie generolo palaidojimo vietą, tačiau paieškos tęšiamos.

Įdomu tai, kad Kauno istorijos konferencija šįmet neapsiribojo vien moksliniais pranešimais. Jiems pasibaigus, dalyviai buvo pakviesti atrasti arba tiesiog prisiminti R. Kalantos laikų Kauną: VDU menų galerijoje „101“ buvo parodytas garsusis R. Banionio filmas „Vaikai iš Amerikos viešbučio“ (1990 m.) Po filmo buvo diskutuojama apie 1972 ir 2009 m. Kauną. Diskusijai vedė prof. dr. Egidijus Aleksandravičius (VDU).

Tad 13-oji Kauno istorijos konferencija buvo gausi atradimų: trumpam sustoję sužinojome, kokias ypatingas erdves slepia miestas, viltingai laukiantis savųjų atradėjų.